

Таким чином, завдання, поставлені перед зерновою галуззю важкі, але виконувані при належному ресурсному забезпеченні. Це вимагає від держави відродити промислові галузі, що повинні забезпечувати аграрне виробництво доступною по ціні, якісною, високопродуктивною технікою, здатною працювати за новими технологіями, які все більше поширюються в сучасному сільському господарстві, оборотними засобами виробництва, такими як комплексні мінеральні добрива, засоби захисту рослин і, що вкрай важливо, якісним насінням. А для цього всебічно підтримати наукові дослідні установи з селекції та виробництва елітного насіння зернових культур, районованих по зонах виробництва.

Література

1. Статистичні довідники Головного управління агропромислового розвитку Запорізької облдержадміністрації, 1990—2010 рр.
2. Статистичні довідники Головного управління статистики у Запорізькій області, 2010 р.

Стаття надійшла до редакції 15.04.2011 р.

УДК 631.15.008.4

С. М. Григор'єв, канд. екон. наук, докторант,
Миколаївський державний аграрний університет

ІНФОРМАЦІЙНІ СИСТЕМИ В ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ДОРАДЧИХ СЛУЖБ

У статті наведено класифікацію інформаційних систем, які можуть бути використані для забезпечення ефективного функціонування сільськогосподарських дорадчих служб та представлено етапи та вимоги до формування управлінської інформаційної системи для сільськогосподарського дорадництва в Україні.

Ключові слова: інформація, інформаційна система, сільськогосподарська дорадча служба, сільськогосподарське дорадництво

В статье приведена классификация информационных систем, которые могут быть использованы для обеспечения эффективного функционирования сельскохозяйственных информационно-консультационных служб и представлены этапы и требования к формированию управленческой информационной системы для сельскохозяйственного дорадництва в Украине.

Ключевые слова: информация, информационная система, сельскохозяйственная информационно-консультационная служба, сельскохозяйственное информационно-консультационное обеспечение.

The article shows the classification of information systems that can be used to ensure the effective functioning of agricultural advisory services and presents the

steps and requirements for developing the management information system for agricultural extension in Ukraine.

Keywords: information, information systems, agricultural advisory services, agricultural extension

Інформація є критичним ресурсом у діяльності дорадчої служби та управлінні нею. Своєчасне надходження об'єктивної та якісної інформації є життєво необхідним для ефективного здійснення управлінських функцій, таких як планування, організація, лідерство та контроль.

Термін «інформаційна система» зазвичай використовується для визначення систем, що базуються на використанні комп'ютерної техніки, які розроблені підтримувати діяльність, управління та процеси прийняття управлінських рішень. Інформаційна система в організації забезпечує надходження інформації до людей, що приймають рішення. Інформаційна система включає системи обробки трансакцій, управлінські інформаційні системи, системи підтримки рішень та системи стратегічної інформації.

Інформація включає дані, що були оброблені та пристосовані до потреб користувача. А система визначає компоненти які повинні працювати разом для досягнення загальної мети. Таким чином, у загальному вигляді управлінська інформаційна система збирає, переробляє та зберігає дані щодо організаційних ресурсів, програм та досягнень. Ця система дозволяє перетворити ці дані в управлінську інформацію, яка використовується для обґрунтування та прийняття управлінських рішень.

Дослідженню теоретичних та прикладних аспектів організації і функціонування системи з надання інформаційно-консультаційних послуг українським аграріям на національному та регіональному рівнях з використанням сучасних інформаційних технологій присвячені праці таких вітчизняних та зарубіжних учених, як П.Т. Саблук, М.Ф. Кропивко, І.М. Криворучко, Б.К. Скирта, В.П. Ситник, О.М. Бородіна, Т.П. Кальна-Дубінюк, Р.М. Шмідт, П.М. Музика, В.В. Козлов, Г.В. Жаворонкова та ін. Проте ряд проблем, пов'язаних з формуванням і функціонуванням дорадчих служб, все ж залишається невирішеним. Сучасна економічна наука ще не повністю з'ясувала всі аспекти організації ринкових відносин, послідовність та шляхи досягнення чіткої системності у формуванні інформаційних ресурсів сільськогосподарського дорадництва, регіональні особливості та методи забезпечення їх ефективного функціонування.

Мета статті. Визначення важливості та етапів формування управлінської інформаційної системи для сільськогосподарських дорадчих служб в Україні.

Сьогодні для того щоб належним чином функціонувати в умовах високої конкуренції, необхідно одержувати адекватну інформацію до і після прийняття рішень. Існує безліч причин, у силу яких інформація повинна збиратися для забезпечення ефективної та прибуткової діяльності дорадчої служби. В умовах ринкової економіки вже недостатньо спиратися тільки на інтуїцію керівника сільськогосподарської дорадчої служби або її фахівців та їх досвід минулого.

Хороша і своєчасна інформація дозволяє дорадчій службі:

- отримувати конкурентні переваги;
- знижувати фінансовий ризик і небезпеки;
- стежити за зовнішнім середовищем;
- координувати стратегію;
- оцінювати свою діяльність;
- підвищити ефективність діяльності і прибутковість.

Якщо підходити до збору необхідної інформації як до випадкової, рідкісної події, яка необхідна лише тоді, коли потрібно отримати дані з конкретного питання, дорадча служба може зіткнутися з низкою проблем.

Наприклад, може виникнути ситуація, коли:

- непомітні зміни в навколишньому середовищі і діях конкурентів;
- проводиться несистематизований збір інформації;
- виникають затримки при необхідності отримання нової інформації;
- за рядом періодів часу відсутні дані, що необхідні для аналізу;
- плани діяльності та рішення аналізуються неефективно;
- дії являють собою лише реакцію, а не передбачення.

Проте створення управлінської інформаційної системи не проста справа. Великі початкові витрати часу, матеріальних і людських ресурсів, великі складності пов'язані зі створенням системи, це все пов'язано з сутністю інформації як економічної категорії.

Характеристики якісної інформації це відповідність, своєчасність, точність, економічність, придатність для подальшого використання та агрегування. Інформація є відповідною якщо вона дозволяє забезпечити процес прийняття управлінського рішення, а також вона є відповідною якщо дозволяє підтвердити вірність раніш прийнятого рішення. Якщо ж вона ніяким чином не дозволяє вплинути на проблему, то вона не є відповідною.

Своєчасність інформації визначається тривалістю періоду її потрапляння до користувача. Коли тривалість цього періоду дуже

коротка ми описуємо інформаційну систему як систему реально-го часу.

Якщо казати про класифікацію управлінських інформаційних систем, що можуть бути використані для забезпечення діяльності сільськогосподарських дорадчих служб, то ми можемо виділити 4 основні типи таких систем:

1. інформаційні системи з накопичення даних (бази даних);
2. інформаційні системи з прогнозування;
3. інформаційні системи з прийняття управлінських рішень;
4. інформаційні системи з використання управлінських рішень.

Така класифікація базується на тому, яким чином інформаційна система забезпечує підтримку процесу прийняття управлінських рішень.

Вибір найпридатнішої інформаційної системи залежить від природи тих рішень з якими сільськогосподарська дорадча служба зустрічається найбільш часто. Неструктуровані рішення вимагають використання 1 групи систем, високо структуровані рішення можуть використовувати 4 групу систем. Взагалі, чим більш глибоко структурованими та зрозумілими стають проблеми, що потребують вирішення, тим більш досконалу інформаційну систему може використовувати дорадча служба, тобто здійснювати перехід від 1 групи, до 2-ої, потім до 3-ої і т. д.

У сучасних умовах національні системи сільськогосподарського дорадництва, особливо в країнах, що розвиваються, як Україна, мають тенденцію до великих розмірів. У цій ситуації керівники різних рівнів потребують відповідної інформації для того щоб забезпечити ефективний процес прийняття управлінських рішень. У випадку відсутності цієї інформації вони діють лише на основі власної інтуїції або попереднього досвіду.

Як ми вже казали, на кожному етапі процесу управління керівникам потрібна інформація для забезпечення ефективності прийняття управлінських рішень — це управлінська інформація. Вона не включає чисто функціональну або технічну інформацію, таку як, наприклад, перелік операцій з вирощування томатів. Управлінська інформація — це інформація яка потрібна керівникам в процесі прийняття рішень, така як, чисельність дорадників або експертів-дорадників за категоріями, їх рівень кваліфікації, плани підготовки та перепідготовки, опис роботи, прогнози, аналіз бенчмаркінгу, дані соціологічних опитувань та досліджень тощо.

Головна ціль управлінської інформаційної системи — забезпечити керівників усіх рівнів належною управлінською інформа-

цією на різних рівнях функціонування системи. Відносно, сільськогосподарських дорадчих служб управлінська інформаційна система необхідна для:

- планування найбільш ефективного перерозподілу ресурсів;
- здійснення вибору серед альтернативних напрямів дій;
- здійснення контролю повсякденної діяльності служби.

При розробці управлінської інформаційної системи для національної мережі сільськогосподарських дорадчих служб необхідно дотримуватися наступних кроків:

1. Виявлення інформаційних потреб для планування, моніторингу та оцінки. При дослідженні потреб слід враховувати типи рішень, які будуть прийматися керівним складом системи сільськогосподарського дорадництва. Для менеджерів державного та регіонального рівнів потрібна інформація, що дозволяє оцінювати та вирішувати проблеми. Вони повинні володіти інформацією щодо виконання програм розвитку дорадництва по районах та регіонах, інформацією щодо персоналу дорадчих служб, його підготовки та перепідготовки, транспортних витрат, зв'язків наука—дорадництво—виробництво, успішних або невдалих рішень проблем тощо. Зворотний зв'язок потрібний від дорадників, експертів-дорадників та клієнтів дорадчої служби для виявлення проблем, що турбують товаровиробників та сільське населення, а також для вибору найефективніших підходів вирішення цих проблем. Керівники державного рівня повинні володіти інформацією щодо кількості, типу та комбінації використання мас-медіа для освітлення заходів, що здійснюються дорадчою службою. Також вони повинні знати про фактори, що лімітують розвиток системи дорадництва.

2. Прийняття рішення про рівні інформаційних груп, зміст інформації та частоту її оновлення. Визначення кількості інформаційних груп в організаційній структурі системи сільськогосподарського дорадництва та їх рівня є дуже важливим, оскільки кожна з них вимагатиме принципово різні типи інформації (табл. 1).

3. Забезпечення гнучкості та адаптивності системи. Гнучкість системи означає здатність інформаційної системи бути перетвореною в будь-яку форму яка необхідна користувачу. Тобто, дані повинні бути накопичені з певним рівнем деталізації, який дозволяє в подальшому переагрегатувати або просумувати дані у відповідності до потреб людини, що приймає рішення. Але при цьому система не повинна бути складною, тому що вона повинна у першу чергу обслуговувати найнижчі рівні системи де приймаються рішення, що безпосередньо вирішують проблеми кліє-

нтів сільськогосподарських дорадчих служб і які в свою чергу забезпечують систему первинною інформацією. Вже після цього інформаційна система повинна задовольняти потреби керівництва районного, регіонального та державного рівнів.

Таблиця 1

**РІВНІ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЇ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ГРУПИ
В СИСТЕМІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ДОРАДНИЦТВА УКРАЇНИ**

Рівень	Групи	Типи інформації, що необхідна
Державний	Міністерство аграрної політики, асоціація дорадчих служб, НМЦ «Аграрна освіта» тощо	Інформація щодо людських ресурсів, планів діяльності та бюджетів різних послуг та видів діяльності Державний моніторинг та оцінка вже завершених видів діяльності або програм
Регіональний	Головні управління агропромислового розвитку, обласні ради, координаційні центри тощо	Регіональна інформація щодо діяльності дорадчих служб, програмах та проєктах. Що реалізуються в регіоні дорадчими службами Наявність та ефективність зв'язків наука — освіта (дорадництво) — виробництво»
Районний	Сільськогосподарські дорадчі служби	Інформація щодо ресурсного потенціалу дорадчої служби та перешкодах в діяльності Напрямки підготовки та перепідготовки, тематика тренінгів з подолання перешкод тощо
Локальний	Філії дорадчих служб	Програми проведення демонстрацій та Днів поля, планова діяльність та виконання вузькопрямованих заходів тощо Технічні програми та перешкоди, що заважають їх виконанню
Персональний	Дорадники та експерти-дорадники	Результативність реалізації запланованих заходів Проблеми що перешкоджають потенціалним клієнтам звертатися до дорадчої служби Підходи до роботи з клієнтами тощо

У результаті дотримання цих етапів та врахування всіх особливостей в Україні можна створити ефективну інформаційну систему, що буде забезпечувати функціонування сільськогосподарських дорадчих служб. Суть такої системи в тому, щоб забезпечити сільськогосподарські дорадчі служби та органи

управління розвитком агропромислового виробництва оперативною маркетинговою інформацією, дати їм можливість на основі цієї інформації планувати свою діяльність, а також забезпечити можливість обміну інформацією між учасниками системи.

Метою інформатизації аграрної сфери на сучасному етапі є створення умов для швидкого поширення сільськогосподарських знань та інформації для прийняття оптимальних управлінських рішень, ефективного функціонування ринкових і фінансово-кредитних механізмів, підтримки міжгалузевих зв'язків та інтеграції агропромислового комплексу України в світову економічну систему.

Темпи розвитку сільськогосподарського дорадництва та широкомасштабного оснащення сільськогосподарських дорадчих служб комп'ютерною технікою гостро ставлять питання про підготовку кадрів, які мають професійні знання у сфері ефективного використання інформаційних та телекомунікаційних ресурсів. Це не менш важлива складова управлінської інформаційної системи. Підвищені вимоги до вміння працювати в умовах нових технологій пред'являються і до фахівців сільськогосподарських дорадчих служб, що працюють в різних областях управлінської, виробничо-господарської, фінансово-кредитної та інших видах діяльності, і які є кінцевими користувачами інформаційних систем. Вони повинні вміло, зі знанням діла працювати з усім різноманіттям необхідної в їх професійній діяльності інформації, що надається юридичними та урядовими органами, галузевими відомствами, науково-дослідними інститутами та університетами, які є важливими складовими інформаційної системи.

Висновки. В сучасних умовах система сільськогосподарського дорадництва в Україні знаходиться у стані формування. Для нашої країни цей напрямок діяльності є принципово новим в силу того, що в радянські часи будь яке сільськогосподарське підприємство було забезпечене повним штатом фахівців, а в країні в цілому існувала планова економіка. Тому на цьому етапі одним з найважливіших питань є формування ефективної управлінської інформаційної системи, яка сформує попит на послуги дорадчих служб та забезпечить їх ефективне функціонування. Лише за умови формування єдиного інформаційного простору, в якому будуть діяти всі сільськогосподарські дорадчі можна казати про успішний розвиток системи дорадництва в Україні.

Для досягнення цієї мети необхідно сформувати сучасну систему інформаційної підтримки діяльності основних суспільних інститутів аграрної сфери, зокрема:

— удосконалити систему соціально-економічного моніторингу розвитку сільського господарства та сільських територій на рівні регіонів для інформаційної підтримки діяльності органів державного і громадського управління аграрним сектором та дорадчих служб;

— створити систему інформаційного забезпечення аграрного ринку для оперативного інформування операторів про ціни, попит і пропозиції на місцевих, регіональних, загальнодержавних і міжнародних ринках продовольства і ресурсів, забезпечення їх прозорості, ефективного державного регулювання за допомогою економічних важелів;

— сформувати ринкову систему розповсюдження сільськогосподарських знань та інформації, складовими якої мають бути удосконала система розповсюдження науково-технічної інформації для забезпечення ефективної діяльності установ аграрної науки і освіти та наближена до сільськогосподарських товаровиробників та жителів сільських місцевостей регіональна система сільськогосподарського дорадництва;

— забезпечити ефективні комунікації між рівнями управління системою сільськогосподарського дорадництва та аграрним сектором на базі використання засобів телекомунікацій і мережі Інтернет, комп'ютерної та оргтехніки, сучасних інформаційних технологій.

Література

1. Mattern R., Crawford E., Fiebig M.-A. Investing in North Dakota's Future — Fargo.: NDSU Agriculture Communication, 2008 — P. 36.

2. The PSU Extension Service // <http://extension.psu.edu/>

3. Досвід створення і розвитку дорадчих служб за кордоном та в Україні // www.sau.sumy.ua/structure/faculties/postdiplom/

4. Шмідт Р. Сільськогосподарське дорадництво в Україні: процес становлення і перспективи розвитку // www.dorada.org.ua/

5. Ульяновченко О.В., Бутенко Т.А. Напрями розвитку регіональної системи дорадництва // Інформаційні ресурси та їх використання в агропромисловому виробництві: Зб. наук. пр. № 4. — К.: ННЦ ІАЕ, 2005. — С. 111—116.

Стаття надійшла до редакції 13.05.2011 р.